

ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: ТРАНСКОРДОННІ ТА ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах загострення проблем міжнародних відносин, міграцій населення, військових конфліктів та економічної нестабільності, що переростає у політичну нестабільність та охоплює країни Європи та Азії, проблеми безпеки в полікультурних регіонах стають усе більш актуальними. Широкий спектр саме таких проблем обговорювався 5 лютого 2016 року в м. Одесі на Другій міжнародній науково-практичній конференції “Соціальні, психологічні та політичні проблеми транскордонної безпеки”. Організаторами конференції виступили Одеський національний університет імені І.І. Мечникова при підтримці і за участі Інституту соціальної та політичної психології НАПН України і Південноукраїнського відділення Соціологічної асоціації України, які запросили для розмови більше сотні спеціалістів із різних наукових галузей як з Одеси, так й з інших міст України, Польщі, США, Болгарії, Молдови, Марокко, а також представників консульств країн-сусідів із Греції, Польщі, Молдови, Румунії, Болгарії, Туреччини.

Відкриваючи конференцію, ректор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, д.політ.н., професор, голова оргкомітету конференції, а також науковий керівник міжкафедральної науково-дослідницької теми “Контекстність освіти у прикордонних вищих навчальних закладах як умова особистісної, регіональної та міжнародної безпеки”, в межах якої проводилася конференція, **Коваль І.М.** підкреслив нагальність трансдисциплінарного вектору вивчення сучасних ризиків та проблем безпеки. Заступники голови оргкомітету конференції, директор ІСН ОНУ імені І.І. Мечникова, к.і.н. наук, доцент, **Глебов В.В.** як представник приймаючої сторони, директор ІМЕМ ОНУ, к.фіз-мат.н., професор, **Круглов В.Є.**, як керівник організації, що приймала першу конференцію з цієї тематики, та д.с.н., професор, завідувач кафедри соціальної і прикладної психології ІМЕМ ОНУ, професор, координатор конференції та відповідальний виконавець міжкафедральної теми **Подшивалкіна В.І.** у своїх виступах відкрили різні аспекти проблем безпеки

та наголошували на тому, що міждисциплінарна співпраця відповідає сучасним тенденціям розвитку університетів.

Основні проблеми з теми конференції були поставлені у пленарних доповідях. Так, д.с.н., професор, завідувач кафедри соціології ОНУ **Онищук В.М.** виступив з доповіддю “Вплив етновних характеристик населення півдня Одещини на безпекову політику української держави”. Д.с.н., професор з Києва **Дікова-Фаворська О.М.** доповіла про роль міжнародної проектної діяльності у забезпеченні безпеки. Про психологічні проблеми опрацювання колективної травми на прикладі одеської трагедії розповів д.психол.н., професор, провідний фахівець Інституту соціальної та політичної психології НАПН **Васютинський В.О.** Заступник директора того ж інституту, д.психол.н., професор **Найдюнова Л.А.**, в режимі on-line відеоконференції, звернула увагу учасників на проблеми медіапсихологічної безпеки під час подолання соціальних наслідків гібридної війни. Пленарне засі-

дання також транслювалося для on-line учасників з інших міст України та інших країн.

В межах конференції відбулися засідання п'ятох секцій.

Секція *“Проблеми міжнародної безпеки та транскордонного співробітництва в гуманітарному вимірі”* була представлена 12 доповідями. Зокрема, доповідачі з Польщі презентували наукові матеріали у широкому проблемному спектрі – від теорії постбіполярної регіоналізації просторів безпеки до конкретних практичних *“кейсів”* транскордонного співробітництва та суперництва. Доповіді доцента **Глібова С.В.** і старшого викладача **Петкової О.В.** з кафедри міжнародних відносин ОНУ імені І.І. Мечникова були присвячені саме теоретичному опрацюванню сучасного поняття транскордонної безпеки. Водночас їхні колеги по кафедрі, доцент **Покась М.С.** і старший викладач **Максименко І.В.** сконцентрували увагу учасників секції на проблемі врегулювання конфліктів у прикордонних регіонах країн-сусідів – як у Європі, так і в Азії. Своєрідний підсумок обговорення доповідей у ході засідання секції і підвів директор Інституту соціальних наук ОНУ імені І.І. Мечникова, доцент **Глібов В.В.**, який констатував усеосяжну важливість наукового обговорення та практичної імплементації нових підходів до забезпечення суспільної, національної, міжнародної безпеки транскордонного рівня в умовах наростання глобальних загроз.

Дев'ятнадцять доповідей як з теоретичного обґрунтування проблеми вивчення соціальних ризиків і формування стратегій соціальної безпеки в суспільствах, що характеризуються соціально-економічною, соціально-політичною та соціокультурною невизначеністю, так і з аналізом емпіричних даних, отриманих у результаті проведених соціологічних, соціально-психологічних досліджень в Україні, Молдові та Марокко, були оголошені на секції *“Суспільство ризику і соціологія безпеки”*. Зокрема, **Каменська Т.Г.**, д.с. наук, професор кафедри соціології ІСН ОНУ розкрила часовий підхід у дослідженні безпеки/небезпеки, актуалізуючи потребу в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів, рівнів, стратегій дослідницької діяльності, які є значущими в міждисциплінарному вимірі. **Мосійчук Т.С.**, к.с.н, доцент тієї ж кафедри подала характеристику ризиків, їх види та роль у контексті соціальної безпеки, у тому числі описала депривовані категорії населення. Статистичні дані із безробіття вказують на тенденції до її зростання в Україні, на що звернула увагу доповідачка, становлять потенційні ризики для молодих фахівців, а матеріали соціологічного дослідження студентів ОНУ імені І.І. Мечникова ілюструють розуміння ними потенційних ризиків у реалізації себе в лоні професії, затребуваність контекстної освіти як майбутніми фахівцями, так і керівниками у прикордонних регіонах країни. **Дементьєва К.Г.**, к.психол.н., доцент кафедри соціальної та прикладної психології ОНУ, розкрила чинники ризиків, тим самим обґрунтувавши наявність у різних сферах професійної діяльності соціальних ризиків, що мають різну природу, характеристики і результати, їх вплив не тільки на професіоналів, а й на ті категорії населення, які причетні до них. Стрижневою для дискусії виявилася доповідь **Мокану В.І.**, доктора соціології, директора Центру соціології та соціальної психології Академії наук Молдови, голови Асоціації соціологів Молдови, що була присвячена аналізу наслідків реформування в Молдові системи охорони здоров'я. Виявлені тенденції розглядалися і з погляду їх відповідності духу часу, і перехідного стану суспільства, і ступеня ризикогенних

сучасних процесів. **Сапригіна Н.В.**, к.філол.н., доцент кафедри соціальної та прикладної психології ОНУ, відштовхуючись на філософському, соціологічному, психологічному аналізі, обґрунтувала з позиції пасіонарних і субпасіонарних особливостей поведінку особистості, її місце в колективі, суспільстві в цілому.

Більше сорока психологів, зокрема зі США та Болгарії, обговорювали проблеми психологічної та соціально-психологічної безпеки особистості в умовах трансформації соціальних відносин. Дискусія із використанням он-лайн ресурсів розгорнулася навколо доповідей **Яковенко С.І.** (д.психол.н., перший проректор Київського інституту сучасної психології та психотерапії) і **Панченко О.А.** (д.м.н., доктор філософії, професор Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупик). Останній акцентував увагу на проблематиці безпеки людського фактора на магістралях країни та запропонував модель відбору, психофізіологічного супроводу і реабілітаційних заходів водіїв автотранспортних засобів. У доповіді **С.І. Яковенко** мав місце зворотний зв'язок із виступом **Середяка Ж.М.** (аспірант кафедри клінічної психології інституту інноваційної післядипломної освіти ОНУ) про девіантну поведінку підлітків в умовах трансформаційних соціальних відносин. Отож була розгорнута дискусія з проблематики особливостей почуття образи у її гендерному аспекті та окреслені теоретико-методологічні аспекти подальших досліджень даної проблеми.

На завершення роботи секції було виголошено дві доповіді: **Герасименко Н.Г.** про ціннісно-цільовий чинник мотиваційної спрямованості менеджера у постійно змінних умовах діяльності в сучасному суспільстві та к.психол.н., доцента кафедри загальної психології та психології розвитку особистості ОНУ **Акімової Л.Н.** про проблематику психологічної профілактики гострого переживання загрози економічній безпеці громадянам України в умовах реформ. Таким чином, основні проблеми, які стосуються розуміння психологічної та соціально-психологічної безпеки особистості в умовах трансформації соціальних відносин, були висвітлені й отримали свої подальші теоретичні та практичні перспективи розвитку. Підкреслимо, що в дискусії активну участь брали професор **В.О. Васютинський**, говорячи про специфіку колективної травми у ситуаціях масових трагедій; професор **Т.П. Чернявська**, зосереджуючи увагу на особливості психологічної та соціально-психологічної безпеки особистості; професор **Н.В. Родина**, звертаючись до психологічної діагностики стану здоров'я особистості у ситуаціях, що загрожують втраті суб'єктивного відчуття безпеки.

У роботі секції *“Етносоціальний та етнокультурний простір безпеки: проблеми теорії і практики”* взяли участь більше десяти спеціалістів різних наук і дисциплін. Глибокий аналіз білінгвального мовного розвитку людини провів у своїй доповіді к.психол.н., доцент кафедри соціальної та прикладної психології ОНУ **В.В. Пундев**. Йшлося про розробку психологічного забезпечення процесів розвитку білінгвізму, яке б сприяло створенню умов для вільного життєвого і професійного самовираження і самореалізації особистості у полікультурних регіонах. Психологічні особливості процесу відродження національної ідентичності продемонстрував у своєму дослідженні аспірантка тієї ж кафедри **О.О. Лінецька**. Аспірантка ПГУ ім. Т.Г. Шевченка **Скарасва С.А.** доповіла про комунікативність як стратегічний ресурс особистості у полілінгвальному суспільстві та про те, як це можна застосовувати для

покращення якості викладання і вивчення другої мови. **Тарасюк Ю.М.**, старший викладач кафедри міжнародних відносин ОНУ, докладно розповіла про досвід забезпечення лінгвістичної безпеки в контексті мовної політики Турецької республіки, про історію реформи і захисту державної мови Туреччини. В дискусіях про мовні проблеми прикордоння брали участь співкерівники секції **Онищук В.М.**, д.с.н., професор, завідувач кафедри соціології ОНУ та **Шрагіна Л.І.**, к.психол.н., доцент кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ.

У роботі секції *“Соціальні, психологічні та політичні контексти вищої освіти: від новачків до підготовки експертів”* тон дискусії задали виступи к.с.н., доцента **Кропиви І.В.**, у якому був представлений соціологічний погляд на контексти сучасної вищої освіти, **Садової М.А.** (к. психол.н., доцент, докторант ОНУ імені І.І. Мечникова) про ризики і відповідальність професійної діяльності і студентки 4 курсу соціологічного відділення, голови Студентського самоврядування ОНУ, **Дар’ї Дьякової** про проблеми вищої освіти за результатами соціологічного дослідження серед студентів щодо розуміння цих проблем. Тематиці оціночних досліджень із реформи освіти була присвячена доповідь **С.Г. Згарат** з Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. Про психолого-практичні складові професіоналізму та проблеми соціогуманітарної безпеки доповіла **Подшивалкіна В.І.**, д.с.н., професор, завідувачка кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ, що знайшло відгук в доповіді *“Розвиток професійної компетенції студентів-психологів”*, котру виголосила **Кириченко О.М.**, к.п.н. наук, доцент кафедри соціальної та прикладної психології ОНУ. У дискусії приймали участь д.с.н., професор **О.М. Дикова-Фаворська** та ін. Усього на секції було презентовано 18 доповідей.

Жвава дискусія розгорнулася на круглому столі *“Гуманітарні контексти безпеки”* навколо проблем:

- сучасний світ: від ризиків до викликів, від викликів до загроз безпеки людини, суспільства, держави та міжнародного співтовариства;
- сусідство в міжнародно-політичному дискусії: друзі чи вороги? Історичне та сучасне сприйняття прикордонних зон співпраці та конфліктів;
- соціальна безпека та соціальні ризики прикордонних регіонів в умовах економіко-політичної кризи і соціально-політичних конфліктів;
- психологічна та соціально-психологічна безпека особистості та ризики втрати суб’єктності особистісного життя і професійної кар’єри у прикордонному регіоні;
- трансдисциплінарність сучасного знання та гуманітарні виміри безпеки у сучасних програмах суспільно-політичних дисциплін і в практиці міждисциплінарного викладання: від підготовки новачків до підготовки експертів.

На круглому столі була прийнята **резолуція конференції**. В ній, зважаючи на проблематику доповідей, учасники вважають за потрібне підкреслити:

1. В умовах загострення економічної кризи, що переростає в політичну, охоплює країни Європи та Азії і втягує в неї країни інших континентів, проблеми безпеки у полікультурних регіонах стають усе більш актуальними.

2. Різноманіття тем доповідей учасників, що були виголошені на п’яти секціях, свідчить, що проблеми транскордонної безпеки мають системний характер і можуть бути вирішені тільки комплексно, поетапно, багаторесурсно.

3. Попри всі проблеми, які виникають у полікультурних спільнотах, які проживають разом на одній території і при намаганні кожного етносу зберегти свою ідентичність, бажання зберегти цілісність України як держави поставило на перший план проблему актуальності громадянської ідентичності.

4. Регіональні проблеми, як частина глобальних, можуть бути розв’язані лише при високому рівні громадянської активності та громадянської ідентичності на засадах толерантності одних спільнот до інших.

5. Одним з головних механізмів формування громадянської активності та громадянської ідентичності на засадах толерантності одних спільнот стосовно інших є контекстність вищої освіти полікультурного регіону.

В резолюції, окрім того, визначено, що Друга міжнародна науково-практична конференція *“Соціальні, психологічні та політичні проблеми транскордонної безпеки”* прийняла **такі рішення**:

Перше. Високий рівень дискусії щодо проблем прикордонної співпраці засвідчує нагальність подальшого розвитку досліджень цієї проблематики задля забезпечення умов соціогуманітарної безпеки у прикордонному регіоні.

Друге. Продовжити дискусію із соціальних, психологічних та політичних проблем транскордонної безпеки на 3-й Міжнародній науково-практичній конференції, яку провести у 2017 році.

Третє. Сприяти міжвузівському обміну науковців, викладачів, аспірантів та студентів у межах зазначеної тематики і започаткованих міждисциплінарних дискусій.

Четверте. Продовжити розвиток засад контекстності освіти у прикордонних ВНЗ як важливої умови особистісної, регіональної та міжнародної безпеки.

П’яте. Інтенсифікувати вивчення міжнародного досвіду підвищення транскордонної безпеки.

У цілому організаторам та учасникам конференції вдалося разом створити творчу доброзичливу атмосферу, яка сприяла пошукам спільної мови спеціалістів різних наук і дисциплін задля осмислення і здолання проблем безпеки як на особистісному рівні, так й на рівні регіону, країни та сучасного світу. Результати конференції дають надію на подальшу плідну співпрацю, розвиток творчих наукових контактів і спільних проектів усіх її учасників.

**Доктор соціологічних наук, професор,
завідувачка кафедри соціальної
і прикладної психології Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова
В.І. Подшивалкіна**

**Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної і прикладної психології
ОНУ імені І.І. Мечникова
В.В. Пундєв**